

2015-06-17

Miljö- och energidepartementet

Underlag till kontrollstation 2015 för anpassning till ett förändrat klimat

Lantbrukarnas Riksförbund har beretts möjlighet att yttra sig över Regeringskansliets förslag om ”Underlag till kontrollstation 2015 för anpassning till ett förändrat klimat”, framtaget av SMHI.

1. Övergripande synpunkter

- LRF anser att det är bra och angeläget med ett ökat samarbete och samordning kring klimatanpassningsarbetet. LRF delar uppfattningen att SMHI är ett naturligt val för att koordinera detta arbete.
- Konsekvenserna för livsmedelsproduktionen bör inte betraktas som enskilda produktionsfrågor, utan som en livsmedelssäkerhetsfråga då hela omvärlden kommer att stå inför likartade problem vid samma tillfälle. Att vara ett så importberoende land som Sverige är idag kan få stora konsekvenser.
- Det är i sammanhanget viktigt att miljöuppföljningen utformas på ett sådant sätt att eventuella ökningarna i miljöpåverkan som kommer av ändrat klimat inte tillskrivs olika verksamheter. Till exempel kan ökad avrinning leda till ökad övergödning, det blir då viktigt att detta inte tillskrivs jordbruket.

2015-06-17

2. Detaljsynpunkter

2. Att skapa förutsättningar för klimatanpassning

Livsmedelsproduktionens utsatta roll, som den näring som kanske först och hårdast får ta konsekvenserna av en klimatanpassning tas ej upp i kapitlet. Även om inte livsmedelssäkerhet är en stor fråga för oss nationellt just nu, behöver klimatanpassningsfrågan sättas in i sitt globala sammanhang. Det vill säga att stora delar av världen kommer att möta samma problem samtidigt, varför den svenska unikt låga självförsörjningsgraden kan komma i annan dager.

3.1 Anpassa lagar och regelverk osv

Produktionen av livsmedel och dricksvatten kommer att påverkas av ett förändrat klimat. Eftersom det är ett grundläggande behov att ha tillgång till mat och vatten föreslår vi att livsmedelsproduktionen och tillgången på dricksvatten speciellt bevakas.

LRF föreslår följande tillägg (s 15 sista stycket):

”Vi föreslår att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut får huvudansvar att sammanställa underlag till nationella och internationella uppföljningar och utvärderingar av nationella strategier och handlingsplaner. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap föreslås bidra till de delar som specifikt rör förebyggande och hantering av olyckor och kriser i dagens och framtida klimat. Naturvårdsverket föreslås bidra till de delar som rör hantering av klimatförändringar som vid uppföljning av miljömålen. Jordbruksverket/Livsmedelsverket föreslås bidra till de delar som rör effekten av klimatförändringarna på livsmedelsproduktionen.”

Förslag 3.1 bör, i linje med tidigare förslag, kompletteras med att Jordbruksverket ska medverka.

Förslag 3:6 bör kompletteras enligt följande:

”Berörda sektors- och expertmyndigheter får inskrivet i sina instruktioner att de ska initiera, stödja och följa upp klimatanpassningsarbete inom sitt ansvarsområde. De skall också identifiera behov av forskning och utveckling, databaser, verktyg och stöd inom sina respektive områden i samråd med berörda branschorganisationer och företag.”

2015-06-17

3.2 Säkerställ att prioriterade forsknings – utvecklingsinsatser osv

LRF delar bedömningen att långsiktiga satsningar för uppföljning och datahantering behövs.

3.3 Tillgängliggör kunskap, databaser, beslutsstöd osv

Förslagen i kapitlet överensstämmer väl med de behov LRF ser. En långsiktig ansvarfördelning för databaser mm är central.

3.4 Klarläggande av hur finansiering fördelas mellan olika aktörer osv

Förslag 3:22 är viktigt. LRF menar att ansvarsfördelning eller bördefördelning idag är otydlig, och markägarens roll svag. I en framtid med allt större och allvarigare klimateffekter, och höjda försäkringspremier som följd kan de negativa effekterna för den enskilde brukaren bli svårhanterliga. Brukaren eller markägaren kan inte ensam förväntas bära ansvaret för konsekvenser som är orsakade av samhället i stort.

4.1 Observerade klimatförändringar och framtidens klimat

”Uppvärmningen väntas få konsekvenser för jord- och skogsbruk och även för naturliga ekosystem”

Kraftiga regn och skyfall kommer att inträffa oftare och med ökad intensitet. Intensiteten hos de kraftigaste regnen under sommaren beräknas generellt öka med 10-15 procent i Sverige fram mot slutet av seklet. Detta kan komma att leda till ökade växtnäringsläckage och ställer stora krav på en välfungerande markavvattning. Därför är det viktigt att samhället bejakar behovet av markavvattning ur flera aspekter. Med en välfungerande markavvattning nås ökad produktion, minskad klimatpåverkan och låga läckage av växtnäring.

Det behöver framgå tydligare att de sammantagna konsekvenserna av klimatförändringar kommer att påverka livsmedelssäkerheten.

”När temperaturen ofta växlar omkring noll grader uppstår negativa konsekvenser för vinterväghållning och för jordbruk.”

De negativa konsekvenserna för jordbruket med detta är ibland tämligen okända. Ett exempel är dock ökad avrinning då snön smälter istället för att ligga kvar, och det fortfarande kan vara fruset i marken vilket leder till ytavrinning och därmed ökat fosforläckage via erosion.

2015-06-17

Medvetenheten om hur klimatförändringarna kan påverka andra miljöaspekter behöver öka. En del målkonflikter känner vi redan till, men sannolikt kommer fler att uppmärksammas.

4.2 Att planera för framtiden

LRF delar uppfattningen att vi bör utgå från en stor bredd av klimatscenarier.

Framtidscenarier relaterat till samhällets krisberedskap (s 46)

Resonemang om livsmedelssäkerhet och frågor kopplade till livsmedelssäkerhet skulle kunna vara ett eget stycke och utvecklas än mer.

Positivt att ökad odlingsareal i Sverige lyfts fram. LRF ser vid rätt förutsättningar stora möjligheter att öka livsmedelsproduktionen överlag, något som vi hoppas att Livsmedelsstrategin kommer att dra upp riktningen för. En ökad produktion kan också medföra att klimatanpassningsåtgärder behöver genomföras i regioner som idag har en mycket extensiv produktion.

5. Framgångsfaktorer och barriärer för klimatanpassning

LRF delar bilden av att ansvarsfördelningen mellan nationell, regional och kommunal nivå är oklar.

7. Styrning och ramverk för klimatanpassning

LRF ställer sig positiva till förslag 7:1 men undrar hur det tidsmässigt ska fungera med respektive uppdrags olika tidsplan.

7.1.1 Användning av EU:s struktur- och investeringsfonder

Klimatanpassningsaspekter kan integreras i rådgivning finansierad via landsbygdsprogrammet, däremot ska inte landsbygdsprogrammet användas för att finansiera klimatanpassningsprojekt som rör samhället i stort. Där måste andra finansieringskällor användas.

7.2 Östersjöstrategin – hantering av gränsöverskridande utmaningar

Kan tilläggas att medel idag saknas för många av de åtgärder som tas upp, samt att det finns en otydlighet hos berörda myndigheter hur/om strategin ska prioriteras.

2015-06-17

7.6 Näringslivets och civilsamhällets roll

LRF såg det som värdefullt att få medverka i dialogen med näringslivet som refereras, och menar att en kontinuerlig dialog bör finnas.

8. Snabba, långsamma, direkta och indirekta effekter

På någon plats i texten bör aspekten att åkermark i allmänhet är olämplig att bygga på, komma fram. Detta då åkermark ofta är låglänt och översvämningsbenägen med dåliga grundförhållanden som gör att byggnation kräver mycket grundarbete. En del kostsamma framtida problem skulle sannolikt avväjas om dessa aspekter togs med i översiktsplanerna.

8.1 Naturolyckor

Till resonemanget om försäkringar kan tilläggas att för till exempel livsmedelsproduktion finns idag inte tillfredsställande försäkringar. Vilket medför att det är företagaren själv som många gånger får stå för den ekonomiska konsekvensen. Det totala värdet samhället förlorar är alltså större än vad som kan mätas i försäkrade belopp.

8.1.1.2 Höjda Havsnivåer

Höjda havsvattennivåer riskerar att påverka svenskt jordbruk främst på västkusten, och då i synnerhet i Halland om kraftig västvind i kombination med lågtryck och kraftig nederbörd gör att vattnet stiger i åarna med översvämning på jordbruksmark som följd.

8.1.1.3 Översvämningar kring sjöar och vattendrag

Remissen konstaterar som tidigare utredningar visat, att innan en ny reglering av Mälarens vattenstånd finns klar så är risken för förödande översvämningar omöjlig att hantera. Den nya tänkta regleringen är möjligen till större besvär för lantbruket runt Mälaren än enstaka år med översvämning. Samhällsintresset livsmedelsproduktion får stå tillbaka när det ställs mot andra samhällsintressen, som naturvård. Att de tätorter som finns runt Mälaren måste skyddas mot översvämning är självklart men inte att naturvården står över livsmedelsproduktionen. Se mer i punkt 8. 3.

8.1.3 Skogsbränder

Det refereras till en rapport från MSB som menar att i framtiden kan prioritering av de mest värdefulla områdena vid skogsbrandbekämpning

2015-06-17

behöva göras. Att sådan prioritering är nödvändig under pågående brand är självklart. Att däremot fastslå det i en rapport riskerar göra att de totala resurserna dimensioneras därefter. Risken att produktionsskog bortprioriteras till förmån för andra kultur- och naturvärden är överhängande.

Särskilda restriktioner gällande brandbekämpning i Natura 2000-områden och nationalparker riskerar att sabotera släckningsarbetet. Inte i första hand p.g.a. att vissa metoder ej får användas, utan för att osäkerhet kring lagstiftningen (om någon kommer att tänka på det i den akuta situationen) gör att släckningsarbetet kanske avstannar helt under en period innan förutsättningarna är klarlagda. Kommunekolog eller länsstyrelsens naturvårdsenhets roll i ett sådant scenario behöver vara tydlig, eftersom varje försening kan få enorma konsekvenser. Det bör eventuellt tydliggöras att den nämnda skogsbrandsutredningen avslutats i förtid och att MSB tagit över arbetet med att utifrån erfarenheterna finna former för att stärka samhällets krisberedskap. MSB:s arbete ska redovisas i slutet av januari 2016. Vid en hearing (3/6 -15) som MSB anordnade som en del i deras uppdrag framkom att flera olika lagstiftningar kolliderar när det gäller ansvarsfördelningen vid en sådan typ av händelse. Ett rejält omtag på lagstiftningsområdet skulle kunna tydliggöra ansvar och förenkla beslutsgången.

Utredningen visade också på flera olika brister bl. a i riskbedömning och kunskaper om skogsbrand. Fokus är att rädda liv och man dimensionerar för villa och lägenhetsbränder, vilket gör att glesbygden och skogsbränder inte prioriteras. Därmed drabbas miljö och egendom i glesbygd hårt när katastrofen är framme.

8.3 Indirekta effekter av klimatförändringar i omvärlden

Bra att jordbruksproduktion lyfts i kapitlet, och det faktum att vi i Sverige behöver vara rädda om vår produktionsresurs åkermark eftersom jordbruksproduktionen kommer att bli allt svårare att upprätthålla på många andra platser globalt. Skulle kunna utvecklas mer då det är en viktig fråga (andra stycket sid 134).

Mycket glädjande att forskning inom dessa tre delområden lyfts som väsentligt. Inte minst punkt 2 (sidan 142).

2015-06-17

Förslag 8:10

Positivt med rekommendationen att arbetet med en svensk livsmedelsstrategi bör inkludera indirekta effekter av ett förändrat klimat i omvärlden.

9. Klimatanpassning inom olika sektorer

Viktigt att fördelningen hårdgjorda ytor/grönområden för att undvika översvämningar lyfts upp. LRF saknar detta.

Vidare behöver behovet av en fungerande markavvattning ur ett översvämningssperspektiv lyftas, och vikten av att inte hindra tillstånd för detta. Med hjälp av en väl fungerande markavvattning uppnås en reglerande effekt i vattenflödet då vattnet kan passera genom markprofilen istället för att rinna via ytan.

9.1.3 Dagvatten och spillvatten

Vid hantering av dagvatten är det viktigt att se helhetsbilden och inte begränsa problemställningen till att endast gälla urban miljö eftersom dagvatten som snabbt lämnar den urbana miljön kan orsaka problem med översvämning på landsbygden med förstörda fastigheter och grödor till följd.

Jordbrukets avrinning får inte försämrats eller påverkas negativt av nybyggnation av urbana miljöer. I dagsläget är det inte ovanligt att befintliga anläggningar överbelastas av en snabbt växande urbanmiljö vilket kan leda till översvämningar längre ner i systemen. Det är därför viktigt att göra ordentliga flödesberäkningar och undersöka rättslaget innan påkoppling på lantbrukets avrinnings anläggningar sker.

Förslag 9:3 bör kompletteras enligt följande:

*”Boverket för i uppdrag att, tillsammans med Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, öka tillgången till vägledning och data som möjliggör planering av grön och blå infrastruktur i urban miljö **och på landsbygden**, integrerat med andra aspekter.”*

9.5.1 Jordbruk

LRF instämmer i slutsatserna från Klimat- och sårbarhetsutredningen och i de förslag som presenteras i kapitlet.

Tryggad livsmedelsförsörjning i ett förändrat klimat

Vikten av att vi har en egen växtförädling, för att hitta sorter som klarar de nya förutsättningarna behöver läggas till.

2015-06-17

9.5.2 Skogsbruk

Förslaget om att utvärdera en bättre styrning avseende fördelning av trädslag i södra Sverige är konstigt. I kapitlets brödtext konstateras flertal gånger att skogsägare idag har få alternativ att välja bland eftersom viltstammarna omöjliggör både tall och löv. Skogsstyrelsen anges bedöma att det finns behov av billigare och flexiblere stängslingsmöjligheter. Men vill vi verkligen ha en skog full av stängsel? Det som behövs är gemensamma åtaganden på landskapsnivå, så att älgar och skador sprids och späds ut. På så sätt kan en balans mellan skog och klövvilt uppnås.

Kunskapsuppbyggnad om blandskog kan säkert vara bra men med den situation som råder kommer implementering av framtagen kunskap bli svår. I undersökningar som gjorts inom Skogsstyrelsen och branschens projekt Mera Tall¹, anger många skogsägare att de idag inte upplever att det finns något annat alternativ än föryngring med gran för att ha en chans att uppfylla Skogsvårdslagen (SvL) § 6. Möjligen är dock dessa granplanteringar ändå inte lagliga i egentlig mening då en huvudplanta ska producera minst 60 % av bästa inhemska trädslag. Så problemet är monumentalt.

Klimatförändringar har påverkan på biologisk mångfald liksom abiotiska och biotiska skador och det är mycket bra att det lyfts i rapporten som områden där mer forskning behövs. Det är också viktigt att den kunskap som redan finns beaktas av myndigheter.

9.7 Naturmiljön och miljömålen

I den beskrivande texten över Levande skogar (s. 230) nämns risken för ett intensifierat skogsbruk. Vi står idag inför allvarliga hot om att inte nå 2-graders målet, samtidigt som vi har en växande befolkning. I det sammanhanget behöver vi ställa om till en biobaserad ekonomi, en ekonomi som baseras på förnybara råvaror. Inom jordbruket talar man om en hållbar intensifiering för att vi ska kunna leverera mat och andra råvaror från jordbruket till denna bioekonomi. En hållbar intensifiering av skogsbruket borde inte ses som en risk utan som en möjlighet, och en nödvändig sådan för att lösa klimatfrågans utmaningar.

¹ <http://www.skogsstyrelsen.se/meratall>

2015-06-17

13.4.4 Kompetenscentrum för jordbrukets vattenhushållning i ett förändrat klimat

”Som en del av förslag 3:20 bör Jordbruksverket, från och med januari 2016, få långsiktig finansiering för att tillsammans med andra myndigheter och berörda aktörer, bygga upp och driva ett nationellt kompetenscentrum för jordbrukets vattenhushållning i ett förändrat klimat.”

LRF tycker det är bra att Jordbruksverket ges ett långsiktigt ansvar för jordbrukets vattenhushållning och att detta ses ur ett tvärsektoriellt perspektiv tillsammans med berörda aktörer. LRF vill lyfta behovet av att se till syftet med markavvattningsanläggningar och att även framtida hantering av dessa ska vara kopplas till syftet vid anläggandet, så att inte t.ex. biotopskydd kommer i vägen för underhållet av en markavvattningsanläggning.

Isabel Moretti
Enhetschef Energiföretagande & Miljö

Hilda Runsten
Hållbarhetsexpert